

De Petruskerk te Eestrum/Jistrum

Eesdrum, Aestrum, Ijstrum.....Eestrum (in het Fries Jistrum) dateert van ± 1230. De meest aannemelijke verklaring van de naam van het dorp is dat 'Eester' zoveel als 'op de schapenkampen' betekent. Immers schapen zullen in het leven van de eerste bewoners van Eestrum een belangrijke rol gespeeld hebben. Er was hier veel woeste grond (heide) en de behoefte aan wol, mest, leer en melk zal groot zijn geweest. Eestrum ligt in de Friese 'Walden' niet te verwarren met het Nederlandse woord 'wouden' dat bossen betekent. Eestrum als nederzetting is waarschijnlijk ontstaan doordat er mensen uit het noorden en oosten kwamen die hun behuizingen bouwden op de hoger gelegen gedeelten. De eerste bewoners bouwden hun huizen op de grens van uitgestrekte heidevelden in het noorden en graslanden voor het vee in het zuiden. Bovendien had men het Bergumermeer (overblijfsel ijstijd) voorhanden voor de visvoorziening, een ideaal vestigingsoord.

Bouwgeschiedenis en exterieur

In het begin van de 13de eeuw voelde de bevolking de behoefte om over een eigen kerkgebouw te kunnen beschikken. Het kerkrecht was in die tijd nogal streng, want een dorp mocht niet eerder over een eigen parochie beschikken dan nadat de bewoners het bewijs hebben geleverd dat ze er ook iets voorover hadden. De kerk wordt gebouwd in oost-westelijke richting, zoals in veel andere dorpen. Het koor aan de oostkant, de toren west.

De Sint-Petruskerk van Eestrum is een van de vele middeleeuwse kerken in Friesland. Een gaaf Romano-Gotisch gebouw van grote baksteen, versierd met

keperfries. De term Romano-Gotiek is geen overgangsstijl tussen romaans en gotiek. Het is een geheel eigen bouwstijl met eigen typische kenmerken. Kenmerken zijn; de sterke muurgeleding, het gebruik van koepelgewelven met sierrribben, siermetselwerk en kraalprofielen.

De kerk was ooit een rooms-katholieke kerk gewijd aan Petrus maar werd tijdens de reformatie in 1587 ontdaan van heilige beelden en beschilderde muren en werd zo een Protestantse Kerk.

ingangen

In de slanke zadeldaktoeren bevindt zich de ingang. Tussen 1947 en 1950 zijn kerk en toren ingrijpend gerestaureerd. Aan de noord- en zuidzijde van het schip zijn oude, dichtgemetselde ingangen weer zichtbaar gemaakt. De noorddeur was vroeger de ingang voor vrouwen en kinderen, terwijl de mannen en oudere jongens van de zuiddeur gebruik maakten. Van een vroegere Romaanse ingang is nog een afgeschuinde lijst aanwezig waarop een boog steunt. De dichtgemetselde ingangen zijn bij de laatste restauratie weer zichtbaar gemaakt.

De dakbedekking bestaat uit oude 'Friesche holle rode pannen', maar tot begin 18de eeuw zal het dak met riet bedekt zijn geweest; een materiaal wat langs de oever van het meer aanwezig was.

toren

De zadeldaktoeren gebouwd in 1230 is sinds de Napoleontische tijd eigendom van de gemeentelijke overheid. De toren heeft een hoogte van 20.5 meter. Het bovenste deel van de toren is versierd met spaarvelden, afgesloten met rondboogfriezen. In de oostelijke topgevel zijn nisversieringen aangebracht. Op een kerktoren van Fryslân staat in de regel een gouden haan als symbool voor Christus die als Verlosser de macht van het donker doorbreekt, verlost van zonden en oproept tot de taak van de nieuwe dag. In Eestrum staat een Paard op de toren. Vroeger stond er wel een haan op de toren, maar deze is er afgewaaid. Herstel was niet mogelijk, maar voor een zacht prijsje kon er wel een windwijzer in de vorm van een paard worden aangekocht. Daarmee was de prijs belangrijker dan de symbolische waarde.

De luidklok uit 1759 werd in de jaren 1940-1945 door de bezetter geroofd, maar de gemeente liet in 1949 een nieuwe klok aanbrengen, met het opschrift:

Van Bergen Heiligerlee 1949 Gemeente Tietjerksteradeel

Mijn bronzen stem

Roept u tot Hem

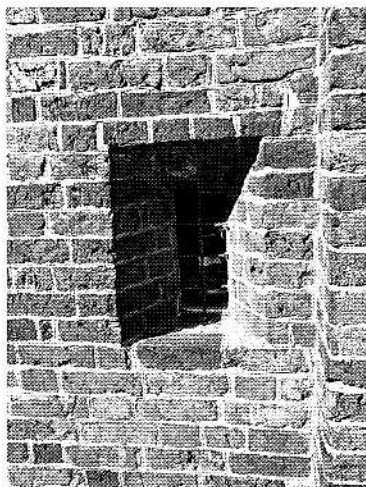
die u het aanzijn gaf

vanaf de wieg tot aan het graf

Interieur

Tussen 1948 en 1950 zijn kerk en koor ingrijpend gerestaureerd. Het interieur was stemmig en had aan de noordzijde vaste banken en verder losse knopstoelen. Het bestaat uit een schip, een half rond gesloten koor uit het midden van de 13de eeuw. Bij binnenkomst imponeert het schip wat gedekt is door Romano-Gotische koepelgewelven (meloengewelven). In elke travee komen acht ronde ribben samen in een ring. In het schip en koor bevinden zich rondbogige vensters. In de zuidgevel zijn twee grote spitsbogige ramen aangebracht, waar vroeger waarschijnlijk kleine Romaanse venster hebben gezeten. Het koor heeft nog het oude gewelf (symbolisch hemelgewelf) en de kleine ramen, koornissen.

Bij restauratie in de noord- en zuidgevel zijn twee hagiocopen (leprozenvenster/dodenlicht) ontdekt. Algemeen neemt men aan dat de hagiocoop het middel was om het heilige altaar of de heilige godslamp te kunnen zien.

De laatste restauratie van het kerkinterieur en de kapconstructie zijn 2007/2008 uitgevoerd. Opvallend is de kleurstelling, aangebracht tijdens de laatste restauratie. 'Art Decor' te Heerenveen is verantwoordelijk voor het ontwerpen en de uitvoering van het kleurenplan.

kansel

Bij restauraties van kerkgebouwen zijn verschillende kansels verplaatst van bijvoorbeeld de zuidzijde (epistelzijde) naar de noordzijde. Ook veranderende liturgische inzichten speelden hierbij een belangrijke rol en soms architectonische argumenten.

In Eestrum werd de kansel, zonder klankbord, verplaatst naar de noordoostelijke zijde van de kerk. Een dergelijke verplaatsing staat los van elke traditie op het gebied van kerkinrichting, maar heeft waarschijnlijk te maken gehad met de inval van zonlicht door de zuidvensters.

In de 17de eeuw waren het hoofdzakelijk de kistenmakers die de kuipversieringen van een kansel aanbrachten. Ook enkele kanselkuipen, zoals die in Eestrum, dragen slechts een eenvoudige gecanneleerde lijst als hoekversiering. De kansel dateert uit de 17de eeuw en heeft gegroefde hoekpilasters en toogpanelen.

Het opvallende aan kanselkuipen zijn niet de hoekversieringen, maar de versieringen op de panelen. Deze toogpanelen dragen een boog als versiering. Zo'n toogversiering vinden we ook op de kansel in Eestrum. Bij de kansel staat een modern doopvont met reliëfs.

orgel

Op de orgelgalerij bevindt zich een historisch orgel. Het orgel is rond 1715 gebouwd door een Hollandse orgelmaker. Voor de veronderstelling dat het hierbij om Cornelis Hoornbeeck uit Amsterdam gaat, ontbreekt tot dusver het bewijs. Rond 1850 plaatste de orgelmaker P. Maarschalkerweerd (Utrecht) het in de Rooms-katholieke kerk te Vleuten. Het orgel krijgt dan een nieuwe windlade, nieuwe mechanieken en een nieuwe klaviatuur. De dispositie wordt door Maarschalkerweerd gewijzigd. In 1897 krijgt de kerk van Vleuten een nieuw orgel. Het oude wordt door de firma Maarschalkerweerd & Zoon, Utrecht, overgeplaatst naar de

Rooms-katholieke Jongelingscongregatie te Delft.

De firma A.S.J. Dekker (Goes) plaatst het in 1938 over naar de Gereformeerde kerk van Eestrum. In 2008 restaureert de Bakker & Timmenga (Leeuwarden) het orgel en plaatst het over naar de Dorpskerk. Pas rond 1985 werd ontdekt dat het om een bijzonder instrument ging. Plaatsing op de Rijksmonumentenlijst volgt in 1993.

Dispositie:

Manuaal: Prestant 8' - Holpijp 8' - Viola 8' (C-H in Holpijp, ca. 1850) - Octaaf 4' - Fluit 4' - Quint 3' - Octaaf 2'.

Pedaal: aangehangen.

Mechanische sleeplade. Manuaalomvang: C-f3. Pedaalomvang: C-d. Winddruk:
74 mm. WK.

Zo zijn twee plaatselijke monumenten bijeengebracht tot een uiterst fraai
harmonieus geheel.

Literatuur:

'Vroomheid in hout en steen', R. Steensma

'Friese Preekstoelen', S. ten Hoeve

'Friese Kerken', S. van Lier en R. Steensma

'Romaanse kerken van het Noordererf', S.J. Van der Molen en P. Vogt

'Doarpstsjerke Jistrum', R. Sietzema april 2008

oktober 2011

Anna Folkertsma-Wiersma/

Sytske Kooy-Jacobsma